

ISSN 1392-0391

Simono Daukanto 200 - osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

5

Simonas Daukantas

Vilnius



VILTIS

1993

UDK 947. 45: 929 Daukantas
Li-191

Redakcinė kolegija:

Egidijus Aleksandravičius
Antanas Kulakauskas
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

Sudarytojai:

Giedrius Subačius
Egidijus Aleksandravičius
Egidijus Motieka
Rimantas Miknys

Recenzavo

hab. dr. *Vytautas Vanagas*

Leidinių parengti talkino

Raimundas Lopata
Vladas Sirutavičius

TURINYS

PRATARMĖ	5
I. STRAIPSNIAI. STUDIJS	7
<i>Elmantas Meilus</i> APIE DAUKANTŲ GIMINĘ	8
<i>Roma Bončkutė</i> PIRMOJI LIETUVIŠKA ISTORIJA: DU SIMONO DAUKANTO "DARBŲ" RANKRAŠČIAI	50
<i>Giedrius Subačius</i> SIMONO DAUKANTO POŽIŪRIS Į BENDRINĘ KALBĄ	63
<i>Saulius Pivoras</i> "VARGO PELĖ": LIETUVOS NACIONALINĖS ISTORIOGRAFIJOS PRADININKAS SIMONAS DAUKANTAS	69
<i>Vytautas Berenis</i> SIMONO DAUKANTO IR JUOZO JAROŠEVIČIAUS ISTORINĖS LIETUVOS SAMPRATA	90
<i>Zigmantas Kiaupa</i> SIMONO DAUKANTO PARENGTI LIETUVOS METRIKOS MEDŽIAGOS RINKINIAI	104
<i>Egidijus Aleksandravičius</i> SIMONO DAUKANTO KNYGŲ LEIDĖJAS KSAVERAS KANAPACKIS	118
<i>Kazys Grigas</i> BELETRISTINIO IR MOKSLINIO STILIAUS PRADAI SIMONO DAUKANTO "BŪDE"	133
<u>Vytautas Jurgutis</u> SIMONO DAUKANTO "DAINĖS ŽEMAIČIŲ"	142

II. RECENZIJOS	159
<i>Giedrius Subačius</i> KNYGA DAUKANTO BIČIULIAMS (EGIDIJUS ALEKSANDRAVIČIUS. PRIEŠ AUŠRĄ: JAUNIEJI DAUKANTO BIČIULIAI. – VILNIUS: ŽALTVYKSLĖ, 1990. 190 P.)	160
III. PUBLIKACIJOS	168
SIMONO DAUKANTO RAŠYTI PRAŠYMAI <i>Parengė Vytautas Merkys</i>	169
IŠ TRIJŲ SIMONO DAUKANTO UŽRAŠŲ KNYGŲ <i>Parengė Roma Bončkutė</i>	195
SIMONO DAUKANTO ŽEMAIČIŲ PRIVILEGIJŲ RINKINIO PRATARMĖ <i>Parengė Zigmantas Kiaupa</i>	207
SIMONO DAUKANTO 1842 M. RUGSĖJO 9 D. LAIŠKO TEODORUI NARBUTUI PRIEDAI <i>Parengė Zigmantas Kiaupa</i>	226
<i>Saulius Žukas</i> PIRMASIS DOKUMENTŲ RINKINYS APIE SIMONĄ DAUKANTĄ "MEDEGA S. DAUKANTO BIJOGRAFIJAI" (1898 M.)	246
STRESZCZENIE	387
SUMMARY	394
ZUSAMMENFASSUNG	401
PENKTOJO TOMO AUTORIAI	409
ASMENŲ RODYKLĖ	411
VIETŲ RODYKLĖ	420

SIMONO DAUKANTO "DAINĖS ŽEMAIČIŲ"

Vytautas Jurgutis

Petrapilyje 1846 metais S. Daukantas išspausdino knygelę "Dajnes Žiamajtiû" (toliau DDŽ). Kokia jos vieta mūsų liaudies dainų rinkimo ir skelbimo istorijoje?

Galime skirti ištakas, platėjančią ir gilėjančią vagą, išsiliejančią galiausiai į plačiąsias marias.

Ištakos – tai pirmosios dainos, užrašytos Pilypo Ruigio "Meletemoje" (1735) lietuviškai ir lotyniškai ir paskiau išspausdintos jo "Lietuvių kalbos tyrinėjime" (1745) lietuviškai ir vokiškai. Dvi dainos abiem atvejais tos pačios, trečioji ("Meletemoje") "Szelmjei Lenkai į krygę jojo", ir, vietoj šios, ketvirtoji ("Tyrinėjime") "Anksti Rytą Rytužį".

Ruigio paskelbtos dainos sudomino vokiečių šviesuomenę. Ruigys "Tyrinėjime" lyg teisinasi: "Nederėtų man čion tokie niekai dėti", ir susilaukė G. E. Lesingo priekaišto: "Dievotasis vyras atsiprašinėja, kad tokius niekus įdėjo; manding jis galėtų atsiprašyti, kad nedavė jų daugiau" (1759). J. G. Herderis įdėjo lietuvių dainų (vokiškai) į savo išgarsėjusį rinkinį "Tautų dainos" (1778–1779), tarp jų ir gražiausią Ruigio dainą "Asz atsisakiau sawo Moczuttei", o J. V. Gėtė ją įtraukė (iš Herderio) į savo muzikinę pjesę "Žvejo duktė" (1782).

XIX a. pradžioje Liudvikas Rėza išvedė lietuvių dainų rinkimą ir skelbimą iš ištakų šaltinio į platesnę vagą, kuriai buvo lemta nebeišsekti. Pats rinkęs dainas ir pasitelkęs užrašinėtojų, jis Karaliaučiuje 1825 m. išleido rinkinį "Dainos oder Litthauische Volkslieder" (2-asis leid. 1843 m.). Rėza paskelbė 85 dainas (lietuviškai ir vokiškai), įtraukė ir tris Ruigio paskelbtąsias, paminėjo jį kaip pirmąjį lietuvių dainų užrašytoją ir skelbėją. Rėza

pirmas susidomėjo melodijomis ir knygos pabaigoje įdėjo 7 dainų gaidas. Jis buvo surinkęs daugiau dainų nei paskelbė. Antai Albinas Jovaišas iš Rėzos archyvo paskelbė dar 145 dainas ir 57 melodijas².

Mažojejo Lietuvoje L. Rėzos vagoje toliau varė būrys tęsėjų. Antai Eduardas Gizevijus XIX a. pirmojoje pusėje Karaliaučiaus žurnale "Neue Preussische Provinzial-Blätter" paskelbė atskirais pluoštais keliasdešimt lietuvininkų dainų³.

Trečiajame XIX a. dešimtmetyje vaga pakrypo iš Mažosios į Didžiąją Lietuvą. Vilnius buvo tada "nuo žemaičių beapsėstas". Būrelis studentų žemaičių pažadino tą lituanistinį sąjūdį, kurį aprašė Vincas Maciūnas⁴. Jie domėjosi Lietuvos istorija, lietuvių kalba, tautosaka, visa lietuvių kultūra. Profesorius I. Loboika ragino studentus žemaičius rinkti liaudies dainas. S. Daukantas 1822 m. ("Darbų senųjų lietuvių ir žemaičių" Prataryme), dar p r i e š L. Rėzos "Dainas", turėjo nuostatą: "Senų dienų dainės gali daug atsiminimų ir palaikų senovės rodyti, kurias dar šiandien, nors retai, bet daugioj vietoj dainiuoja"⁵. Tos minties jis nepamiršo tarp daugelio kitų savo darbų, nes "visas jo gyvenimas, kūrybinė biografija yra kaip reta nuoseklus bandymas realizuoti jaunystės idealus"⁶. S. Daukantui tada dar nebuvo metas atsidėti dainoms. Užtat Simonas Stanevičius pirmasis Lietuvoje pratęsė P. Ruigio, L. Rėzos pradėtą vagą.

Vilniuje 1829 m. S. Stanevičius išleido "Daynas Žemaycziu" (30 dainų) ir Rygoje 1833 m. (Jurgio Plioterio lėšomis) – jų melodijas: "Pązimes žemaytyszkas gąydas" (parengtas vienu metu su dainomis dar 1829 m.). Jis suvokė organinį melodijos ryšį su dainos tekstu, laikė ją neatskiriama dainos dalimi: "...nesang daina be natos rodos man esanti kaip kūnas be dūšios arba, žodžiais pirmosios dainos sakant, akmuo be kraujo"⁷. Tuo požiū-

¹ R u i g y s P. Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas. – V., 1986, –P. 93–96, 155–156, 251–254, 307–309.

² R e z a L. Lietuvių liaudies dainos. (T.) 2 / Paruošė A. Jovaišas. – V.: Vaga, 1964.

³ Vienas E. Gizevijaus 18 dainų pluoštas yra perspausdintas "Lituanistinės bibliotekos" tome "Lietuvininkai" (–V., 1970. –P. 171–185, 444).

⁴ M a c i ū n a s V. Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje. – K.: VDU, 1939.

⁵ D a u k a n t a s S. Raštai. – V., 1976. –T. 1. –P. 39.

⁶ Ž u k a s S. Simonas Daukantas. – V., 1988. –P. 7.

⁷ S t a n e v i č i u s S. Raštai. –V., 1967. –P. 143.

riu Stanevičius pralenkė Rėzą, paskelbdamas ne kai kurių, bet visų savo publikuotų dainų melodijas.

S. Stanevičius rinko dainas pats, buvo sukaupęs apie 150 užrašymų, bet jie neišliko. Dėl to negalime palyginti paskelbtųjų tekstų su pirminiais jų užrašymais. J. Lebedžio teigimu, Stanevičius paskelbė dainas tiksliai, nieko netaisydamas, nekeisdamas⁸.

S. Stanevičius numanė pravėręs tik mažą "dainų skrynelės" plyšelį. "Pratarmę" jis baigia žodžiais: "Apey dainas kuriu daugibes tolesniese Lituwos ir Žemaycziu žemes szalyse ira randamas, ar anos bus kumet surynktas yr yszdutas, nieka ne sakau yr ne lemiu; prydedu tyktay, jog geystynas ira dayktas, idant wysysztkas grazesniuju daynu žemaytyszku surynkymas ysz-tiktas yr yszspaustas butu."⁹

Nesulaikysi upės bėgimo. Srautas nebegalėjo sustoti ir nesustojo. Atėjo Simono Daukanto eilė.

S. Stanevičiaus "Dainas žemaičių" (1829) ir S. Daukanto "Dainės žemaičių" (1846) skiria 17 metų tarpas. Kiti darbai, gyvenimo sąlygos, išvykimas tarnauti į Rygą neleido Daukantui anuomet įsitraukti į tautosakos rinkimą ir skelbimą. Bet jaunystės sumanymų jis nebuvo išsižadėjęs. Pasirodė L. Rėzos, S. Stanevičiaus rinkiniai tik brandino ryžtą pratęsti tai, ką jie jau buvo nuveikę.

1834 m., atsisakęs tarnybos Rygoje, Daukantas atostogavo Žemaitijoje ir, prieš išvykdamas į Petrapilį, pamėgino pats užrašinėti dainas. Išliko to meto jo ranka rašytas 18 dainų pluoštas, rinkinėlis "Canticula Lithuanica" (SD XXII)¹⁰. Vėliau daugelį tų dainų, ištisai arba paderinęs su kitais variantais, jis įtraukė į DDŽ. Tą pačią vasarą Daukantas, susitaręs su Jurgiu Pabrėža, ieškojo talkininkų, kurie siųstų jam užrašų į Petrapilį. Talkininkai neapvyklė, ir ilgainiui susikaupė nemaža užrašytų pasakų, dainų, smulkiosios tautosakos. Atėjo metas doroti tą medžiagą.

Visko iškart neapreprėdamas, Daukantas sudėliojo į vieną didelių lapų pluoštą kelių talkininkų užrašytas pasakas (tarp jų buvo ir 12 dainų), įrašęs antraštę "Pasakas Massiû suraszitas 1835 metuse Apigardosi Kretiu; Pałongos, Gundenês", ir paliko gulėti. Smulkiąją tautosaką skelbė savo knygelių prieduose (taip pat ir DDŽ). O pats pagaliau atsidėjo rengti spausdinti "Dainės žemaičių". Akstinas nebeatidėlioti gal buvo 1843 m. pasirodęs 2-asis L. Rėzos "Dainų" leidimas, kurį įsigijo savo bibliotekai ir įtraukė iš jo 5 dainas į savo knygėlę (DDŽ 33, 37, 94, 95, 96).

Tarp išlikusių rankraščių galime išskirti tuos dainų užrašymų pluoštus, kuriuos Daukantas buvo gavęs p r i e š 1846 m. Tą tie, iš kurių bent vieną dainą jis pasirinko dėti į DDŽ. Tuose pluoštuose užrašyta apie 410 dainų. Iš tikrųjų tada jo turėta daugiau užrašymų. DDŽ išspausdinta 10 dainų (DDŽ 63, 76, 81, 82, 83, 85, 100, 105, 107, 108), kurių užrašymų išlikusiųose rankraščiuose nėra. O tuose dingusiųose pluoštuose galėjo būti dar kitų užrašymų. Be to, yra DDŽ kelios dainos (5, 19, 78, 80, 89 ir kt.), kurių artimi variantai išlikę, bet nesutapimų spausdintuose DDŽ tekstuose gėrokai daugiau nei šiaip Daukanto pataisų kitose dainose. Galimas daiktas, kad šios dainos paskelbtos pagal kitus, dar artimesnius, bet neišlikusių užrašymus.

Ne visi pluoštai vienodos vertės. Tikras laimikis buvo Daukantui du dideli, gerai žemaičių tarme užrašyti pluoštai: SD XXI (antraštė "Spiewy Żmudzkie") – 89 tekstai, rašyti viena ranka (braižas panašus į A. Gadonškio rašyseną), ir SD XXXIII pluošto pirmas 100 užrašymų (antraštė "Dayneles Żemaytyszkas"). Vien iš jų Daukantas pasirinko skelbti apie 80 dainų. Jų neturėdamas, vargu bau ar būtų galėjęs parengti DDŽ.

Išitraukdamas į didžiąją dainų rinkėjų ir skelbėjų vėgą, S. Daukantas patarmėje mini pirmtakus – Ruigį, Rėzą, Stanevičių. Tradicijos tęstinumą ženklina Ruigio daina "Aš atsisakiau savo močiutei". Rėza ją pakartotojo "Dainose" (d. 40), o iš Rėzos – S. Daukantas (DDŽ 94).

Rengdamas tekstus spausdinti, Daukantas susidūrė su nemažais sunkumais. Jam teko apdoroti ne visada kokybiškus talkininkų užrašymus. Neretai sutrikdavo teksto ir melodijos ryšys, nes rinkėjas nebuvo girdėjęs dainų dainuojant. Daugelį metodikos problemų teko spręsti pačiam, savo galva, ir ne visada sėkmingai.

Daug dainų buvo užrašytų ilgomis eilutėmis, neposmuotų. Daukantas

⁸ L e b e d y s J. S. Stanevičius ir jo palikimas. // Stanevičius S. Raštai. – V., 1967. – P. 14.

⁹ S t a n e v i č i u s S. Cit. veik. – P. 72.

¹⁰ SD – S. Daukanto pagrindinis rankraštis lietuvių liaudies dainų rinkinys (pluoštai I–XXXIII), saugomas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraštyne. Romėniškąją skaitlinę žymimas pluošto numeris, arabiškąją – dainos numeris pluošte.

pratęsė pirmtakų tradiciją, posmuodamas trumpomis eilutėmis, dvieliais, trieiliais, ketureiliais ar didesnio eilučių skaičiaus posmais, o kai kuriuos tekstus surašydamas be posmų. Didžiąją dainų dalį jam pavyko gražiai susposmuoti. Bet pasitaikė, kad palyginti gerai užrašytus posmus jis apgadino¹¹. Ypač kai pažeisdavo strofų sandarą, mechaniškai posmuodamas dainą.

Strofa – tai suglaustų eilučių grupė, sudaranti atskirą vienetą, kaip savarankišką ritmų (rimuotų ar nerimuotų) struktūrą. Kiekviena strofa paprastai baigiasi tašku, reiškiančiu sakinio pabaigą; strofa yra tad uždaras, sau pakankamas vienetas¹². Strofa paprastai esti išbaigta ne tik intonaciniu, bet ir sintaksiniu bei semantiniu atžvilgiu, sudaro vieną posmą, dainoje paprastai atliekamą pagal tą pačią (pasikartojančią) melodiją.

Daukantui strofos nesutapimū su posmu pasitaikė ypač tais atvejais, kai užrašytojui (arba jam pačiam) praleidus teksto eilutę arba nepakartojus pirmesnio posmo pabaigos tolesnio posmo pradžioje, pusė strofos likdavo pirmesnio posmo gale, o antroji pusė nusikeldavo į tolesnio posmo pradžią.

Pavyzdys – kad ir DDŽ 1 (Oj Łaksztینگalele)¹³. Dviejų pirmųjų posmų strofika gera. Bet nepakartojus antrojo posmo pabaigos eilučių (nors užrašytojas buvo jas pakartojęs), kituose posmuose susiplakė vienos strofos pabaiga su kitos pradžia.

DDŽ 1 (nuo 2-o posmo)

*...Kou asz gĩjdosiu
Kiaurą dĩjnele?
Piemenelej drasko
Mąną lizdelį.
Artojei gaudo
Ir mąnį patę,
Sakę nulesós
Kwijtiu dirwelès
Sakę pabajdiós
Bierus žirgélus...*

Reikėtų

*...Kou asz gĩjdosiu
Kiaurą dĩjnele?
Piemenelej drasko
Mąną lizdelį.
[Piemenelej drasko
Mąną lizdelį,]
Artojei gaudo
Ir mąnį patę.
Sakę nulesós
Kwijtiu dirwelès,
Sakę pabajdiós
Bierus žirgélus...*

Panašiai strofika sutriko DDŽ 25 (nuo 7-o posmo), DDŽ 28 (nuo 2-o posmo), DDŽ 30 (nuo 6-o posmo), DDŽ 32 (nuo 8-o posmo), DDŽ 54

(nuo 4-o posmo), DDŽ 57, 104 ir kitur. DDŽ 92 (Po tawo nu musû / Atsitolinimo), užrašytojui atsitiktinai praleidus pirmojo posmo fragmentą "kai tavęs nebmatau", Daukantas suposmavo trieiliais, ir strofika sutriko per visą dainą, nors šią vieną (beje, autentišką) eilutę atstačius (iš kitų turėtų variantų) ir suposmavus ketureiliais, strofos būtų darniai sutapusios.

Pasitaikė ir daugiau nesėkmių dėl nevykusio posmų formos pasirinkimo. Antai DDŽ 66 (Oj gieriau, gieriau) reikėtų pagal gerą autentišką užrašymą SD XXXIII 34 (sp. DŽT I 172)¹⁴ posmuoti dveiliais. Daukantas kiekvieną dveilio eilutę padalijo perpus ir suposmavo ketureiliais. Bet eilutės jam pasirodė per trumpos ir, kad būtų sklandesnės, jis įterpė nuo savęs per visą dainą papildomų (beje, nebūtinų) žodžių, kurių užrašyme nebuvo, gerokai nutoldamas nuo autentiško teksto. Pailiustruokime tai fragmentu.

SD XXXIII 34

...Dyweris tary ant gierdams
buk sweyka martely.

Dar asz neiusu martely
dar nepraminkiet wardely

Pėkiu Brotaitiu sesely
bałtos matuszys dukrely.

DDŽ 66

...Dijweris tarę
Munį ant gėrdams.
Buk swejka *szenden*

Maņa martele,
Dar asz ne jusû
Essu martele,

Dar nepraminket
Tokió wardeló.
Pėnkiû brotatiû
Essu sesele,
Bałtos matuszės
Essu dokrele.

S. Daukantas bus pats pastebėjęs kai kurias tokias savo nesėkmes. Po 1846 m. jo rengtuose dainų pluoštuose (SD XXX, SD XXXI) strofikos

¹¹ Grigas K. Simonas Daukantas ir lietuvių tautosaka // Daukantas S. Žemaičių tautosaka. – V., 1983. – T. 1. – P. 23.

¹² Greimas A. J. Iš arti ir iš toli. – V., 1991. – P. 139.

¹³ Po DDŽ numerio skliausteliuose rašoma pirmoji dainos eilutė.

¹⁴ DŽT I (santrumpa) – D a u k a n t a s S. Žemaičių tautosaka. T. 1. Dainos. – P. 574, [2]. – Skaitlinė žymi dainos ir jos komentaro numerį knygoje.

pažeidimų beveik nėra. Kai kurias DDŽ dainas, kurias redaguodamas buvo labiau nutolęs nuo užrašymo teksto, Daukantas tiems pluoštams perredagavo iš naujo pagal kitus arba tuos pačius variantus. Antai SD XXXI 6 (Prisėjau rutu darželį) yra DDŽ 66 variantas, to paties tipo daina (LDK V 2134)¹⁵, su tokiu pat mergelės dialogo su dieverėliais motyvu. SD XXXI 6 suredaguota pagal K. Maigio (Moigio) atsiųstą 1847 m. užrašymą (sp. DŽT I 174). Šįkart Daukantas ištikimai laikosi autentiškesnio užrašymo, beveik nieko nekeisdamas. Antras pavyzdys – DDŽ 118 (antraštė Awytes) ir XXXI 14 (antraštė Piemenelis). Abu šie tekstai suredaguoti pagal tą patį 1845 m. K. Maigio (Moigio) nuo Aluntos Daukantui atsiųstą A. Strazdo "Pasterkos, arba piemenų giesmės" nuorašą (beje, jau kiek nutolusį nuo autorinio teksto; sp. DŽT I 336). DDŽ 118 Daukantas buvo savaip pertaisęs kai kuriuos dvielius, o SD XXXI 14 – anų savo pataisų atsisakė ir labiau laikėsi autentiškesnio nuorašo, tik kiek pajvairindamas priedainio antrąją eilutę po kiekvieno posmo.

Lygindami DDŽ dainas su užrašymais, pagal kuriuos buvo redaguojamos, matome, kad Daukantas taisė leksiką, pakeisdamas skolinius lietuviškais žodžiais arba kitaip skolinių išvengdamas. Užrašymuose mirgėte mirgėjo *panely*, *panos*, *paniulatyty* ir pan. (gal tokia buvo anuomet mada). Tęsdamas L. Rėzos, S. Stanevičiaus tradiciją, Daukantas kone visur taisė į *mergele*, *mergužele*, *mergužajte*, ir tos pataisos dainose pritapo. Kartais jos buvo išties išradingos, antai užrašymo eilutę *Kielkiet panas pawejziekiet* pataisius *Pawejzieké't merguželes* (DDŽ 22). *Bagotas* taisė į *tórtingas*, dažnai irgi sėkmingai (antai DDŽ 72: *Bus ož tamstą tórtingesnis / Ir kalbelie małone-snis*). Bet kartais tekdavo paaukoti rimą, antai pataisius eilutėje *O kuri bagota kayp egle szakota į tórtinga...* (DDŽ 17). Arba DDŽ 91 gale užrašymo *Reyks tau jau pakutawoti / Smałom gerkla szmarawoti* pataisius paskutinę eilutę į *Par kiaurą metą badauti*. Pataisų mažiau tradicinėse ir labiau literatūrinėse kilmės dainose. Visų jų čia aptarti neįmanoma, todėl pateikiame tik pluoštelį pavyzdžių.

Antai *ciela* Daukantas paprastai taisė į *kiaurą* (naktį, dieną, metą) arba *wissą* (dvarą); *nedaryk falszywa* – į *nebuki wyliejo'*; *smutna, smutny, smutkas* – į *ludna, ludnums; dabosi* – į *miliesi; skleyniczny, kyliczkas, kiliczkeley, kieliszkas* – į *taurele, tauragele; ledwa kow giws* – į *wos gywas; ziczidami* – į *linkiedami; biednaluw* – į *wargalui; kuska* – į *rajsztis; żalnierius* – į *karejwelis; wayna, waynele* – į *kare, karele; żielawoti, lementawoti* – į *raudoti;*

karietely, karietas – į *ratelej; durnistele, bložniste* – į *pajkybe, patieszys* – į *palinksmins; azdabyiaw* – į *grazinau; neparstos* – į *nelausaj; szalbiereelis* – į *wilokelis; staaunumelis* – į *garsumelis; czewerikus* – į *kórpeles; storokies* – į *wejzikes; wiernaj* – į *tikraj; kupczelus* – į *prekelus; żalu szubu* – į *bałtó rubó; pierynely* – į *patalelis, łowużele; newieriki* – į *netikiek; okatlyway* – į *małoningaj; lik moiaus gała* – į *...sieięs; wzdzięcznus tonus* – į *miłą bałsą; tu seno zwycziaiu* – į *...iproti; żywnasty rąda* – į *peną sau...; pawożnas* – į *paoró; kawoies* – į *stapstos; szczeslywas* – į *tajmingas; błagastowik* – į *pałajmink; proces* – į *darbai; szynawokiat* – į *pataupykit (matuszajtes); rozmaıtays* – į *iwajrejs* ir t. t.

Nors surinkus į daiktą tų leksinių pataisų yra daug, bet dainose jos išsibarstę po vieną kitą beveik nepastebimos (nebent lygintume su pirminiais užrašymais) ir paprastai neužgožia autentiško tradicinės dainos kolorito bei skambesio. Antai DDŽ 9 pakeista tik viena žodžio forma: *Norint óztwerkét...* į *Noris...*; DDŽ 51 – *Par cietus metus...* į *Par wissą metą...* bei *Wiernaj dumojau* – į *Tikraj...* Tas pat yra daugelyje tradicinių dainų (apie 60). Leksikos taisymais S. Daukantas tradicinių dainų nepagadino, o literatūrinės kilmės dainų leksiką daugiur pagerino.

Vengdamas sutrikimų, Daukantas kartais taisytiną skolinį palikdavo tekste, o pataisą nukeldavo į išnašą. Antai *Pazicziosiu sparnelius...* (DDŽ 6) – išnašoje: *Lietuwiszkej sako: paskolisiu; Dar nesziosiu* (apie vainikėlių)... (DDŽ 40) – išn.: *Lietuwiszkej: diewiesiu; Ar tam szeucziuj? / Ar tam kriaucziuj? / Ar tam muzikantuj?...* (DDŽ 58) – išn.: *Czebatorió's... siówiejas...*, *Smójkys* arba *smójkautos; Gataws mańą yr' krajtelis...* (DDŽ 70) – išn.: *... rangós; Kiszenie kóskelę...* (DDŽ 72) – išn.: *Lietuwiszkej: Sképetas; Pagal musú wieros...* (DDŽ 100) – išn.: *Lietuwiszkej: Tikyba; ... só rago sejdokó...* (DDŽ 101) – išn.: *Templinis* ("Apsirikimuose" pataisyta: *temptinis*); *Neatbodams qnt jų stroką...* (DDŽ 103) – išn.: *... nugoustis; Raudons gajdys stańgarieta...* (DDŽ 107) – išn.: *... ważnycze,* ir kt.

¹⁵ LDK (santrumpa) – K a z l a u s k i e n ė B. Lietuvių liaudies dainų katalogas. Vestuvinės dainos jaunosios pusėje. – V.: Vaga, 1976; Vestuvinės dainos jaunojo pusėje. – V.: Vaga, 1977.

Bet tai dar ne viskas. Daugelį skolinių Daukantas paliko dainose (ypač tradicinėse) išvis jų netaisęs. Apytikriu apskaičiavimu, tokių netaisytu skolinių yra per 80 (su pasikartojančiais apie 150–200). Pasitaiko paliktų tų pačių skolinių, kuriuos kituose tekstuose buvo pataisęs. Čia nėra vietos visiems jiems surašyti. Iliustracijai pakaks pacituoti eilučių iš dainų.

Antai: *Orielkéle tó grinoiė... (DDŽ 105)*; *Cieto dvaro nenoriejau... (DDŽ 49)*; *Nebier czieso miĵgoti... (DDŽ 89)*; *Ir prijouau szaltineli / Czisto kloro undinelo... (DDŽ 7)*; *Nier niekoki dywo... (DDŽ 34)*; *Wens dumelę padumojau... (DDŽ 54)*; *Grometą raszysiu..., ...Margą grometelę (DDŽ 74)*; *Kam padarę išzkada... (DDŽ 19)*; *Izbonelo žietawojau..., Mesk po Galgio izbonelį... (DDŽ 49)*; *Wiśztos kriaukłaj karietó... (DDŽ 107)*; *Seredo kėtwerģi / Pagiriomis sirgsmá... (DDŽ 85)*; *Dabar kłapatus pažinsi... (DDŽ 109)*; *O kame kocziósi?... (DDŽ 78)*; *Rejk siłkú barwelęš / Bałto kwartuge'lo... (DDŽ 50)*; *Peliedas sparnaj / Ar ne kwietkélés?... (DDŽ 93)*; *Malewots wázelys, / Patkawots žirgelys... (DDŽ 25)*; *Plįjno wįjno patkaweles... (DDŽ 71)*; *Margą muszkietelę... (DDŽ 58)*; *Kas niediełęš rytelį... (DDŽ 45)*; *Nė wałandelę / Nė niedielełę... (DDŽ 47)*; *Nezwalię matuszele... / Nezwalię tetuszelis... (DDŽ 54)*; *Skiedrú paduszkajte / Mąna pagałwajte... (DDŽ 117)*; *Ar i skrinę pakawoieį... (DDŽ 106)*; *Reks nu tau pakutawotĩ... (DDŽ 91)*; *Tada swetys pasisylis... (DDŽ 102)*; *Procewosma Ponuj szciraj... (DDŽ 110)*; *Paliks mąna dókrele, / Mązoie siřatele... (DDŽ 66)*; *Tataj mąna yr' krajtelis / Szesziú spiřgú tuzińnelis... (DDŽ 70)*; *Ponas ture aukso strielbą... (DDŽ 13)*; *Dabar tóriu sukniú porą... (DDŽ 79)*; *Ekszen mąno bernelį, / Swieto pejkamasis..., Negi sósiedelú... (DDŽ 62)*; *Swiets mąņi tarę... (DDŽ 41)*; *Swiets kałbomis szauđo... (DDŽ 77)*; *I szlubą waziouint... (DDŽ 57)*; *Mąņi wedę į toncelu... (DDŽ 15)*; *Saka tawį barwelę / Karczimo pragierós, / O wajnikéli / Tąncelui praszokos... (DDŽ 25)*; *Rejk joudú kórpelú, / Bałtujú žekéliú ... (DDŽ 50)*; *Sóprask, iog taj yr' nežertaj... (DDŽ 102)* ir daug kitų.

Kuo paaiškinti, kad Daukantas vienur leksiką taisė, o kitur palikdavo skolinių, net tų pačių, kuriuos andai buvo taisęs? Ar tai atsitiktinumas, neapdairumas, ar tokia nuostata? Veikia nuostata, gal labiau intuityvi nei racionali. Daukantas tarsį pasiklovė gilia vidine nuojauta, jog žodžių, kad ir skolinių, kurie būtent šiame kontekste, šioje eilutėje

ar strofoje yra įteisinti senos tradicijos ir žmonėms įprasti bei suprantami, nevalia liesti, nes, juos pakeitus, daina irgi taptų kitokia, svetimė ir mažiau priimtina tiems patiems dainininkams, iš kurių lūpų buvo užrašyta. O kaip tik šito Daukantas norėjo išvengti, kad ir ne visada sėkmingai. Kad Daukanto nuojauta buvo teisinga, liudija tai, jog daugelis anuomet jo netaisytų žodžių dar mūsų dienomis iš dainų neišnyko.

DDŽ pratarinėje S. Daukantas rašė: "Tas yra nenugajlietinas daktas, iog tos dajnes mažne wissas yra nepilnas, o kartajs dwę i wijną sóner-ti...". Rengdamas savo knygelę, Daukantas norėjo, kad kiekviena jon dedama daina būtų ne fragmentinė, bet visa, darni ir išbaigta. Tai skatino jį derinti, komponuoti pasirinktų užrašymų tekstus bei jų variantus, kartais juos papildyti, jungti, kartais skaldyti ar imti tik vieną užrašymo dalį, o kartais dargi mėginti atkurti iš kelių variantų išsistą "pilną" dainą. (Vėliau Jonas Juška, redaguodamas Antano Juškos užrašytas dainas, laikėsi visiškai priešingos nuostatos)¹⁶.

Kai kuriuos pasirinktus skelbti variantus Daukantas taisė nežymiai: įrašydavo į tekstą trūkstantą eilutę arba prastesnę pakeisdavo geresne iš kito varianto (kartais iš neišlikusio). Antras būdas – sujungdavo į vieną dainą du artimus variantus, įkomponuodavo į redaguojamą užrašymą papildomų posmų iš kito užrašymo (pvz., DDŽ 6, 26, 27, 31, 52 ir kt.). Arba, sure-

¹⁶ J. Juška rašė: "...turiu čia tarti, jog didžiausia dalis dainų išmislyta yra per žmones dainuojančius... Kokia buvo pirmykščia cielybė dainų, išmislytų per žmones, vargu galima yra daeiti... Žinoma, dainuojantieji žmonės, išmokdami dainas ir jų balsus iš žodžių kits nuo kito, o ne iš raštų, ir dainuodami iš atminties, vieni užmiršta ką išmoko nuo kitų, o kiti savo prideda ne tik žodžius, bet ir cielus posmus, kartais gi, pradainavus vieną dainą, neperstojant dainuoja vieną ir kitą posmą iš kitos dainos, kuri jiems tinka. Tardamas daug vertesnj darbą padarysiąs, išspausdinant kiek galint daugiau... dainų tame paveiksle, kokiame anos buvo išdainuotos ir užrašytos per mano brolij nab. kun. Antaną, nesirūpinau apie jų pirmykščią cielybę, galės ją sau atstatyti, kur galima yra, tyrėjai lietuviškos kalbos". (J u š k a A. Lietuviškos dainos. – V., 1954. – T. 2. – P. 12–13). – Regis, vėliau Daukantas irgi pamažu ėmė tai suvokti. Rengdamas naujus pluoštus po 1846 m., jis vengia jungti kelis variantus į vieną dainą, pasirenka vieną kurį užrašymą ir mažiau jį betaiso. Nebūtinai beskaldo anas "į vieną sunertas" dainas. Antai įdėjo d. SD XXX 14 (Wakar wakareli tejp wielaj iszjojau) – dvių vestuvinių ir vienos darbo dainos aiškiai kontaminuotą variantą: LDK V 108+ D 167+ V 981. (Sp.: Knygotyra. 1972. Nr. 2(9). – P. 209, 203–205).

dagavęs užrašytąjį variantą, dainos pabaigą pratęsavo kito varianto posmais (pvz., DDŽ 63, 69, 77, 97 ir kt.). Čia ypač reikšminga DDŽ 84 (Lek wanagėlis). Pirmieji keturi šios dainos posmai atitinka užr. SD XXXIII 71 (sp. DŽT I 101). Bet po jų Daukantas prirašė dar keturis "tradicinius" posmus: "Saulė matusze... / Mienou tetuszis... / Žwajsdie sesele... / Sijtas brotatis...", kurių nebuvo nei šiame, nei kituose Daukanto anuomet turėtuose užrašymuose. "Tradicinius" rašome tarp kabučių dėl to, kad Daukantas p i r m a s paskelbė dainą su šiais posmais, o vėliau jos užrašyta visoje Lietuvoje apie 500 variantų, skelbtų daugelyje rinkinių¹⁷.

Trys dainos atkurtos, tarsi restauruotos iš daugelio variantų: DDŽ 6, 20 ir 87, prie kurių išnašose S. Daukantas yra nurodęs: "Wejziek dajnę XXIII (ar atitinkamai: ...XXVIII, ...XXV) Pon. Stańewicziaus...". Tai plačiai visoje Lietuvoje paplitusios dainos, kurių nemaža užrašytų variantų su skirtingais posmais Daukantas buvo gavęs iš savo talkininkų, o du artimus šių S. Stanevičiaus "Dainų Žemaičių" (toliau SDŽ) variantus buvo pats užrašęs savo ankstyvame rinkinyje "Canticula Lithuanica" (SD XXII 1, 3). DDŽ 6 (Tejp toliĵ žadieta) atkurta iš užr. SD XXII 1 (sp. DŽT I 186 koment.) + SDŽ 23 + SD IV 16 (sp. DŽT I 186) + SD I 1 (sp. DŽT I 182) + 4 fragmentai iš kitų (neišlikusių) variantų. DDŽ 20 (Mąna brolelis) – iš SDŽ 28 + SD XXXIII 94 (sp. DŽT I 306) + SD XXI 4 (sp. DŽT I 307) + SD XXI 85 (sp. DŽT I 307 koment.). DDŽ 87 (Bieri žirgėlej) – iš SDŽ 25 + SD XXII 3 (sp. DŽT I 299) + SD IV 4a (sp. DŽT I 299 koment.) + SD XXXIII 60 (sp. DŽT I 298).

Kontaminuotas dainas (tas "dwe i wijną sonertas") Daukantas dėjo į DDŽ arba kaip dvi atskiras dainas, arba imdavo tik vieną dalį kaip atskirą dainą. Antai iš užr. SD XXXIII 10 (sp. DDŽ I 120) Daukantas padarė dvi dainas: iš pirmųjų 6 posmų – DDŽ 13 (Mąno tiowo margas dwaras), ir iš paskutiniųjų 7 posmų – DDŽ 12 (Augen mąna brolelis). Dainai DDŽ 44 (Oj matuszele baĵta lelijele) paėmė iš kontaminuoto užr. SD XXI 56 (sp. DŽT I 58 koment.) pirmuosius posmus (iki eilutės "Stow karietely"), o DDŽ 113 (Mijželo łapaj) – pirmuosius užr. SD XXXIII 7 (sp. DŽT I 262) posmus (iki eilutės "Asz turiejaw Wira"). Antra vertus, nemaža kontaminuotų dainų, kurių skirtingi motyvai neatskiriamai susipynę, Daukantas dėjo į DDŽ ištaisai, jų neskaldydamas (DDŽ 3, 25, 31, 32, 35, 38, 40, 43, 47, 48 ir kt.).

Daukantas šiaip dainų motyvų, vaizdų redaguodamas nekeitė. Betgi vieną

dainą, DDŽ 17 (Mijželis drutas), jis pakoregavo padorumo sumetimais. Užr. SD X 1 (sp. DŽT I 261) fragmentą ...Weskiet muni gólty ne leysket pa[r]pulty, / I nawi swyrneli *pas bałta panele* // *Bałta panele szałta gulety* / O kuri *rawdona*, ta *szyłta gulety*..., jis pakeitė taip: ... *I bałta łowełę*. // *Bałta łowele* / *Szałta góletĩ*, / O kóri *margoie* / *Ta szyłta góletĩ*... – Bet štai kitoje vietoje užr. SD XXXIII 7 (sp. DŽT I 162) analogišką fragmentą jis deda į DDŽ 113 (Mijželo łapaj) nebetaisyta: ... I naujĩ swĩrnelĩ / *Pas jauną mergėłę*. / ...*Mergele bałta* / *Prigłautĩ szałta* / O kóri *raudona* / *Ta kajst isztoła*. Beje, toje dainoje esama ir eilutės: ... *Asz tą patę wesiu*, // *Pas kórę atgólziu*.

Nauja "Dainėse Žemaičių" buvo tai, kad S. Daukantas p i r m a s pradėjo skelbti ne tik tradicines, bet ir folklorizuotas literatūrinės kilmės dainas: "... idant tas, kórs po 5 ar 6 szimtu metų parwezies musu tautos wejkałus, kad žĩnotu, kokės buwo dajnes musu gadinie dajniouiemas..." (pratarėje). Talkininkų užrašymuose jis rado variantų variantus A. Strazdo bei jam priskiriamų dainų, virtusių liaudies dainomis, daug folklorizuotų S. Valiūno "Birutės" variantų, taip pat dainų apie girtuoklius ir kitų kitių, dažnai sukurtų nežinomų autorių, bet žmonių pamėgtų ir dainuojamų. Laikai keitėsi, žmonėms nebepakako tik senųjų dainų, reikėjo ir naujų. Daukantas įdėjo į DDŽ dvi dainas, kurių jis p i r m a s nurodė autorius. Tai Lauryno Grikšto "Seneliai" (DDŽ 100, sp. DŽT I 352). Vėliau folklorizuotą jos variantą užrašė Ant. Juška ("Liet. dainos", d. 503). Antroji – S. Valiūno "Birutė" (DDŽ 101). "Birutę" Daukantas įdėjo, gavęs kone autentišką nuorašą (SD XXXIII 100a, sp. DŽT I 339), tik kiek apgadinoto tekstą savo pataisomis. Pravartu paminėti, kad vėliau A. Juška užrašinėjo ne tik tradicines, bet ir folklorizuotas literatūrinės kilmės dainas.

Kukli S. Daukanto knygelė paplito Lietuvoje. Daukantui pačiam tai labai rūpėjo. Iš Petrapilio vos išspausdinęs jis atsiuntė M. Valančiui į Varnius daugiau kaip 200 egz., 1846 m. balandžio 17 d. laiške prašė išplatinti¹⁸. Žmonėms ta knygelė buvo tikriausiai didelė naujiena (juk L. Rėzos "Dainos" Lietuvoje menkai teplito, o S. Stanevičiaus "Dainas Žemaičių"

¹⁷ Gavęs po 1846 m. kitą šios dainos variantą su tais posmais, SD XXV 16 (sp. DŽT I 102), Daukantas įdėjo jį į naują rengiamą pėdelį (SD XXXI 23).

¹⁸ D a u k a n t a s S. Raštai. – V., 1976. – T. 2. – P. 782.

tuo metu jau nedaugelis beturėjo). Daukanto knygelė buvo ne tik skaitoma, bet ir suskaitoma. Šiandien ji – bibliografinė retenybė, bibliotekose yra likę vos apie dešimtį jos egzempliorių, iš jų nė vieno sveiko, o daugiausia gerokai sudėvėtu, net defektuotu. Taip yra atsitikę labai skaitomoms, pamėgtoms ano meto knygoms, per kartų kartasėjusioms iš rankų į rankas. Knygelės poveikis anuo metu tikriausiai buvo labai didelis. Gal ne ta prasme, kad iš jos mokytūsi dainų, bet kad įsiklausytų ir suvoktų, imtų vertinti tą aibę tų pačių ir dar kitų dainų, gyvų ir dainuojamų kiekvienoje apylinkėje, o kiti patys imtų užrašinėti. Iš tiesų, po 1846 m. Daukantas gavo daug naujų užrašymų iš naujų talkininkų, ne tik iš Žemaitijos, bet ir iš rytų Lietuvos, apytikriai apie 300 užrašymų (gal ir daugiau, nes ne visi rankraščiai išliko).

S. Daukanto "Dainės Žemaičių" buvo pastebėtos ir įvertintos ne tik Lietuvoje, bet ir svetur. Dar prie jo gyvos galvos, tikriausiai jam nė nežinant, G. H. F. Neselmannas perspausdino savo antologijoje "Litauische Volkslieder" (1853) apie 70 dainų iš DDŽ lietuviškai su savo (gerais!) vertimais į vokiečių kalbą. Augustas Šleicheris į savo "Lietuvių kalbos vadovėlio" 2-ąjį tomą (Lesebuch und Glossar, 1857) irgi įdėjo iš DDŽ 6 dainas lietuviškai bei daug priežodžių. Mikalojus Akelaitis išvertė Oskarui Kolbergui į lenkų kalbą pirmąsias 26 DDŽ dainas¹⁹.

DDŽ antraštiniame lape S. Daukantas užrašė "Pirmasis Pėdelis". Vadinasi, jau tada jis buvo nusistatęs nesitenkinti ta viena knygele ir ketino dainų leidimą tęsti. Iš tiesų, Daukantas nepaliovė rengęs naujų "pėdelių", ypač gavęs naujų užrašymų. Išliko dviejų tokių po 1846 m. Daukanto parengtų "pėdelių" rankraščiai – pluoštai SD XXX (18 dainų)²⁰ ir SD XXXI (29 dainos). Tikriausiai būta ir trečiojo, neišlikusio, "pėdelio". Antai Rusų geografinės draugijos narys J. Kuznecovas, lankydamasis Lietuvoje, buvo 1870 m. aptikęs Šiaulių apskrityje S. Daukanto 63 dainų rankraštį²¹. Šis rankraštis lig šiol nesurastas. Prielaidą, kad tai galėjęs būti dar vienas DDŽ "pėdelis", liudija išlikusi Daukanto rankraštinė medžiaga. Joje yra pluoštas SD XXIV, rašytas Daukanto ranka. Tai dainų tekstai po 1846 m. rengtiems "pėdeliams". Šis pluoštas išlikęs ne visas, su spragomis. Tekstai buvo ištisine numeracija sužymėti paties Daukanto. Iš tos numeracijos matyti, kad neišliko pirmieji 27 tekstai, taip pat lapai su vienos dainos pabaiga, vienos dainos tekstu ir dar vienos dainos pradžia, o paskutinė 73-oji daina nutrūksta irgi nebaigta, nes toliau nebėra lapų su jos pabaiga ir dar nežinia

keliais Daukanto numeruotais tekstais. Tame pat aplanke dar įdėta lapų su Daukanto įrašytais dainų tekstais, bet nebežymėtais ištisine numeracija. Visuose to aplanko tekstuose yra S. Daukanto pataisų. Dauguma šio aplanko tekstų paties Daukanto įstrižai perbraukta; iš viso užbraukta 44 tekstai. Kodėl tuos tekstus Daukantas išbraukė? Dalį jų randame švariai perrašytus į SD XXX (8 tekstai) ir SD XXXI (4 tekstai). Vadinasi, perrašęs dainą į naują rengiamą "pėdelį", Daukantas išbraukdavo juodraštį SD XXIV pluošte. Tačiau liko dar nemaža išbrauktų tekstų, kurių nėra perrašytų nei į SD XXX bei SD XXXI, nei kitur išlikusiuose S. Daukanto rankraščiuose. O tikriausiai prieš išbraukiami jie irgi buvo perrašyti. Taip pa-
vyko atpažinti dar vieno, neišlikusio, "pėdelio" 32 dainas.

Kokia eile Daukantas rengė tuos 2–4 "pėdelius?" Atrodytų, kad antrasis "pėdelis" būtų SD XXXI. Į jį Daukantas sudėjo keletą K. Maigio (Moigio) atsiųstų užrašymų ir dainų iš pluoštų, turėtų prieš 1846 m. S. Daukanto susirašinėjimas su K. Maigiu (Moigiu) prasidėjo 1845 m., bebaigiant rengti DDŽ spausdinti, kur spėjo įdėti tik vieną K. Maigio (Moigio) atsiųstą dainą (A. Strazdo "Pasterkos, arba piemenų giesmės" nuorašą), paskutinę knygelėje (DDŽ 118). Natūralu, kad baigęs rengti DDŽ, Daukantas į kitą "pėdelį" pirmiausia dėjo savo naujo talkininko gana gausiai siunčiamus užrašymus. Trečiasis "pėdelis" turėtų būti tas neišlikęs, apie kurį rašėme anksčiau. Iš restauruotosios šio "pėdelio" dalies matyti, kad į jį Daukantas įtraukė daugiausia gautus iš rytų Lietuvos naujus užrašymus, susikaupusius po 1846 m., kol rengė antrąjį "pėdelį". Pagaliau ketvirtasis "pėdelis" būtų SD XXX – paskutinis, kuriuo užbaigė "pėdelių" rengimą. Tai liudytų ypač paskutinė – 18-oji – daina: "Asz izsdajniawau wisas dajneles", skambanti kaip atsisveikinimas.

¹⁹ Kolberg O. *Dziela wszystkie*. T. 53. Litwa: (Vytauto Armono (Witold Armon) pratarinė "Litwa" Oskara Kolberga", p. V–XV). – Wrocław; Poznań, 1968. – XXVI, 561 p.: dainos 40, 54–55, 72, 75–76, 88–89, 112, 118, 132, 136, 140–141, 143, 148, 155, 158, 173, 178, 181–182, 193–196; apie M. Akelaičio rankraštį, p. 528.

²⁰ Jurgutis V. *Simono Daukanto lietuvių liaudies dainų rankraščių XXX pluoštas – neišleistas po 1846 m. "Dainų Žemaičių" pėdelis; Simono Daukanto lietuvių liaudies dainų rinkinio XXX pluošto 12–18 tekstai // Knygotyra. – 1970. – Nr. 1(8). – P. 160–178; – 1972. – Nr. 2(9). – P. 200–207.*

²¹ Grigas K. *Cit. veik.* – P. 28–29.

Naujus "pėdelius" S. Daukantas rengė palyginti nedidelius, gal tikėdamasis mažas knygeles galėsiąs lengviau išspausdinti. Gal leidybai tikėjosi pagalbos grįžęs į Lietuvą, gyvendamas pas M. Valančių, bet jos negavo. SD XXX ir XXXI "pėdelių" rankraščiuose yra Tilžės "Birutės" draugijos antspaudai. Ten buvo jie patekę po Daukanto mirties. Bet nė "Birutės" draugija jų neišspausdino.

Lieka dar klausimas, kokia vieta priklauso S. Daukantui visame lietuvių dainų tautosakos rinkimo ir skelbimo bare. Nieku gyvu ne epizodinė! Anaip tol nesiribojanti ir nesibaigianti tik tuo, kad išleido tą vieną "Dainių Žemaičių" knygelę. Daukantas išvarė pirmąją padėtą vagą iki pat pabaigos. Jo knygelė nebuvo tik ankstesnio etapo pabaiga, bet ir naujo pradžia, lūžis, atveriantis naujus horizontus. Kiek leido jėgos ir išmanymas, jis atkakliai, ištvermingai, nuo pat pradžios iki galo vykdė sąmoningai suvoktą, kryptingą programą: aprėpti begalybę žmonėse gyvuojančių liaudies dainų, kaupti ir skelbti kuo daugiau jų užrašymų. Nuo Daukanto prasideda tas nepaliaujamas vyksmas iki pat mūsų dienų, kai surinkta ir surenkama nebe šimtai, o tūkstančiai ir dar daugiau dainų. Jis buvo tos didžiulės programos pradininkas, kad ir negalėjęs pats jos realizuoti, nors padaręs tiek, kiek pajėgė. Būtent šis programinis momentas nulemia tikrąją S. Daukanto ir jo "Dainių Žemaičių" vietą kaip naujo etapo pradžią.

Kad programa nežlugtų, turėjo rasti, kas perimtų iš Daukanto estafetę ir tęstų jo darbą. Laimei, estafetės perėmėjų atsirado, ir atsirado tuojau, dar Daukantui tebegyvenant. Jo darbų tęsti stojo broliai Antanas ir Jonas Juškos, pirmasis kaip dainų rinkėjas, antrasis kaip skatintojas, patarėjas ir brolio rinkinių leidėjas.

S. Daukanto "Dainės Žemaičių" (1846) ir A. Juškos "Lietuviškas dainas" bei "Lietuviškas svotbines dainas" (1880–1883) skiria ilgas, kone 35 metų laiko tarpas. Gal dėl to paprastai Daukanto ir Juškų veikalai aptariami skyriumi, lyg jų nesietų tiesioginiai tęstinumo saitai. Čia ne vieta dėstyti, ką ir kaip šiame bare nuveikė broliai Juškos. Daugiau rūpi pati jų darbo pradžia. Antanas Juška pradėjo užrašinėti priežodžius ir, epizodiškai, dainas apie 1850 m., t. y. netrukus po "Dainių Žemaičių" pasirodymo. Negalimas daiktas, kad jau tada ir Antanas, ir Jonas Juškos nebūtų laikę rankose Daukanto knygelės. Galime spėti, kad A. Juškai ši knygelė buvo vienas iš akstinių susidomėti dainomis. A. Juška nuo 1850 m. kunigavo Žemaičių vyskupijoje. Tais pačiais metais Daukantas, grįžęs iš Petrapilio, apsigyveno

Varniuose pas Žemaičių vyskupą M. Valančių. Nepavyko užtikti ne tik įrodymų, bet ir užuominų, kad Simonas ir Antanas būtų kada susitikę. Gal ir nebuvo. Ir vis dėlto tęstinumą, kad ir simboliškai, bet nieku gyvu ne atsitiktinai, liudija DDŽ ir "Lietuviškų dainų" antraštės: Simono Daukanto: "Dajnes Žiamajtiū pagał Žodiū Dajnininkū išsraszytas" ir Antano Juškos: "Lietuviškos dajnos užrašytos... iš žodziu lietūviu dajnininķiu ir dajnininķiu".

Gyvenančiam Lietuvoje A. Juškai dainoms rinkti nereikėjo tarpininkų. Jis pats dainas užrašinėjo iš žmonių taip, kaip jie dainavo, su melodijomis. Per 25 metus jis užrašė daugiau kaip 5600 dainų ir 1765 melodijas. Artėjant senatvei, Antanas su visais savo rinkiniais 1876 m. persikėlė į Kazanę pas brolių Joną. Čia jie abu atsidėjo rengti rinkinius spausdinti. Antanas mirė 1879 m., nesulaukęs jų išspausdintų. Bet Jonas tęsė spausdinimą. 1880–1882 m. Kazanės universitetas išleido "Lietuviškas dainas" (1569 tekstai). 1883 m. Petrapilio Mokslų Akademija – "Lietuviškas svotbines dainas" (1100 tekstų). Nors lietuvių spauda buvo anuomet draudžiama, J. Juškai pavyko tas knygas išleisti lietuviškomis raidėmis. Antano Juškos užrašytas melodijas pasirūpino išleisti prof. Janas Boduenas de Kurtene (Krokuva, 1900; 1711 melodijų). Tęsdami tradiciją, Antanas ir Jonas Juškos toli pralenkė pačias drąsiausias S. Daukanto svajones.

Šiandien turime pakartotinius L. Rėzos, S. Stanevičiaus, A. Juškos dainų rinkinių leidimus. L. Rėzos knygoje (t. 1, 1958) dainos pateikiamos ne tik transkribuotos, bet lietuviški jų tekstai fototipiniu būdu reprodukuoti iš pirmojo (1825 m.) leidimo. S. Stanevičiaus "Dainos Žemaičių" abiejuose J. Lebedžio parengtuose pakartotiniuose leidimuose (1954 ir 1967 m., "Raštuose") tekstas ištisai pateikiamas su fototipine visos knygos reprodukcija. A. Juškos "Lietuviškų dainų" tritomis irgi išleistas su fototipiniu pirmojo leidimo viso teksto perspaudu.

1983–1984 m. išleistas didelis S. Daukanto "Žemaičių tautosakos" dvi tomis (t. 1. Dainos, t. 2. Pasakos, priežodžiai, mįslės). Dainoms skirtame 1-ajame tome (DŽT I) publikuojamas išlikęs S. Daukanto rankraštis dainų palikimas. Įdėta 456 geriausių ir išsamiausių užrašymų tekstai (transponuoti dabartiniais rašmenimis bei pakartoti rankraščių rašyba). Be to, daugelis jų variantų, ištisai arba fragmentais, pateikiami komentaruose. Tėn pat pažymima, kuriuos tekstus Daukantas paskelbė DDŽ ar buvo redagavęs. DŽT I tarsi plačiai atveria duris į Daukanto kūrybinę laboratoriją, nes, lyginant pirminius užrašymus su DDŽ išspausdintais tekstais, pa-

matome, kaip jis derino užrašytus variantus, ką keitė, kaip redagavo dainas spaudai. Tačiau patys dainų tekstai iš DDŽ pateikiami šiame tome tik tais atvejais, kai rankraščiuose neišliko užrašymų, pagal kuriuos Daukantas buvo juos suredagavęs. Dėl to iš DDŽ įdėta į DŽT I tik 10 dainų. Kitų DDŽ šiame tome nėra.

Ligi šiol tik pasiskaitome apie S. Daukanto "Dainės Žemaičių". Ar dažnas turėjo progą paimti į rankas pačią knygelę, ją pasklaidyti, perskaityti? Dar neturime DDŽ leidimo, prilygstančio, tarkim, L. Rėzos "Dainų" ar S. Stanevičiaus "Dainų Žemaičių" šiuolaikiniams leidimams. Dėl to aktualu išleisti tokį DDŽ leidimą, žinoma, su fototipiniu knygelės pirmojo 1846 m. leidimo perspaudu. 1996 m. sukanka 150 metų nuo jos pasirodymo. Derėtų nepavėluoti.*

* Straipsnis parengtas pagal pranešimą "Daukanto skaitymuose", Lenkimai, 1991 m. spalio 26 d. Autoriui negalint nuvykti, pranešimą referuoti maloniai sutiko hab. dr. Kazys Grigas.